

1

Główne problemy z którymi borykają się zachodni analitycy

Świat Zachodu poświęca dużo uwagi studiom nad reżimami komunistycznymi. To dobrze, biorąc pod uwagę, że polityka krajów, które same nigdy nie doświadczyły istoty komunizmu, opiera się na ocenie sytuacji w krajach socjalistycznych, widzianej właśnie z perspektywy zachodniej. W Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji i wielu innych państwach powstały liczne instytucje zajmujące się studiami nad ustrojem komunistycznym. Oprócz tradycyjnych studiów historycznych nad Rosją przedrewolucyjną i Chinami, w ramach prowadzonych badań zostały wyodrębnione nowe specjalizacje, takie jak „*sowietologia*” lub nieco bardziej zawężona „*kremlinologia*”, zajmująca się zakresem kształtowania polityki w Związku Sowieckim. Analogiczne specjalizacje powstały także w ramach studiów nad Chinami oraz studiów wschodnioeuropejskich.

Rezultaty zachodnich badań można uznać za poprawne i wiarygodne przy założeniu, że przy ich przeprowadzaniu uwzględniono dwa zasadnicze typy trudności. Pierwsze wynikają z faktu, że władze reżimów komunistycznych od zawsze utrzymywały swoje działania w ścisłej tajemnicy. Drugi rodzaj utrudnień w

analizowaniu polityki ustrojów komunistycznych stanowią ich praktyki dezinformacyjne. Fiasko poniesione przez zachodnie studia nad komunizmem w dużej mierze wynika z niedostatecznej świadomości wagi tej drugiej grupy przeszkód.

Trudności ogólne

Ogólne trudności i przeszkody w sposobie prowadzenia badań na Zachodzie wynikają z natury reżimów komunistycznych i są szeroko znane. Najważniejsze z nich to:

- stworzenie zespołu specjalnych środków, mających na celu zapobieganie przeciekom tajnych informacji związanych z problemami polityki i jej realizacji, takie jak wypłacanie 15% dodatku do pensji oficerów KGB za utrzymywanie dyskrecji;
- istnienie potężnych zasobów materiałowych i kadrowych służb bezpieczeństwa przeznaczonych do ochrony tajemnic państwowych i tłumienia prawdziwej wolności słowa;
- partyjny i państwowy monopol na działalność wydawniczą, funkcjonowanie mediów i rozpowszechnianie informacji, zarówno na użytek wewnętrzny, jak i zewnętrzny;
- skuteczna kontrola i obserwacja zagranicznych ambasad, dziennikarzy i turystów przebywających w krajach komunistycznych, jak również ich kontaktów na obszarze władzy komunistycznej.

Co do zasady, te środki nie są niczym nowym. Są bowiem właściwe wszystkim systemom totalitarnym, które co prawda z różną skutecznością, ale stosują je od lat.

Mimo, że powyższe utrudnienia w znacznym stopniu komplikują zachodnie badania nad reżimami komunistycznymi i ich polityką, to na szczęście ich nie uniemożliwiają. Zachodni ucze-

ni zdobyli już bowiem doświadczenie w radzeniu sobie z nimi. Ponadto, w studiach nad reżimami i ich problemami w przeszłości bardzo pomocne okazały się zeznania naocznych świadków – wielu byłych mieszkańców świata komunistycznego, którzy obecnie mieszkają na Zachodzie.¹ Gdyby wspomniane wyżej ogromne trudności były jedynymi, zachodnie oceny sytuacji w świecie komunistycznym byłyby w dużym stopniu odbiciem rzeczywistości. Niestety, istnieją jeszcze inna grupa problemów, które należy uwzględnić analizując reżimy komunistyczne. Są to tzw. *trudności szczególne*.

Trudności szczególne: *Dezinformacja*

Trudności szczególne wynikają ze świadomych działań rządów komunistycznych, mających na celu wprowadzenie w błąd i kierowanie w złą stronę zachodnich studiów i analiz. Te świadome działania są nazywane *dezinformacją*. *Wielka Encyklopedia Sowiecka* (GSE) wyjaśnia, że to pojęcie stanowi połączenie francuskiego przedrostka, *dé(s)*, oznaczającego usunięcie lub eliminację, oraz słowa *information*, oznaczającego wiedzę.² *Encyklopedia* definiuje *dezinformację* jako rozprowadzanie przez prasę i radio fałszywych danych w celu wprowadzenia w błąd opinii publicznej. Dalej twierdzi, że kapitalistyczna prasa i radio nagminnie korzystają z praktyk dezinformacji, aby zwodzić ludność świata i informować o nowej wojnie, którą szykuje anglo-amerykański blok imperialistyczny przedstawiając ją jako defensywną, a pokojową politykę Związku Sowieckiego i państw demokracji ludowych pokazując jako agresywną.

Byłaby to bardzo dokładna definicja dezinformacji, gdyby zamienić role przypisywane blokom „imperialistycznemu” i sowieckiemu. W rzeczy samej, dezinformacja była w różnym stopniu stosowana na przestrzeni całej historii Związku Sowieckiego.

Niniejsza książka w pierwszej kolejności zajmuje się wykorzystaniem przez komunistów *strategicznej dezinformacji*. Termin ten oznacza systematyczne wysiłki zmierzające do rozprzestrzeniania nieprawdziwych informacji i do zafałszowania lub zablokowania informacji dotyczących rzeczywistej sytuacji i polityki świata komunistycznego. W konsekwencji praktyki dezinformacyjne miały doprowadzić do zmylenia, wprowadzenia w błąd i wpływania tendencyjnie na świat niekomunistyczny, do podważania jego polityki oraz do skłonienia przeciwnika z Zachodu do nieświadomego przyczyniania się do realizacji celów komunizmu. Program takiej strategicznej *Dezinformacji* był wcielany w życie od 1958 roku. Jego głównym celem było stworzenie warunków do realizacji długoterminowej, dalekosiężnej polityki Bloku Komunistycznego, uniemożliwienie podjęcia skutecznych przeciwdziałań przez świat niekomunistyczny i zabezpieczenie strategicznych zdobyczy światowego komunizmu. Choć zrozumienie programu dezinformacji jest kluczowe dla prawidłowej analizy sytuacji w świecie komunistycznym, to jego istnienie było albo ignorowane, albo dezawuowane przez Zachód. Na kartach tej książki podjęto próbę wyjaśnienia roli tego programu i zastosowanych w jego ramach technik, w oparciu o własne informacje autora i nową metodologię.

Dezinformacja w reżimach komunistycznych

Należy pamiętać, że dezinformacja nie jest praktykowana wyłącznie przez reżimy komunistyczne. Jednak właśnie tam odgrywa największą rolę. Jest to spowodowane szczególnością metod, przy pomocy których rządy komunistyczne odpowiadają na kryzysy wewnątrzsystemowe, jak również nieograniczonymi celami zewnętrznymi, które komunizm sobie stawia, oraz zdolnością realizowania światowej, dalekosiężnej i ofensywnej strategii politycznej.

Rolę dezinformacji w reżimach komunistycznych najlepiej wyjaśnia porównanie systemów komunistycznych i demokratycznych w aspekcie ich reakcji na kryzysy wewnętrzne i naturę ich polityki zewnętrznej.

W społeczeństwach demokratycznych kryzysy wewnętrzne są z reguły otwarte i ograniczone w swoim zasięgu. System demokratyczny pozwala bowiem na absorpcję społecznych resentymentów poprzez wybory, procesy sądowe i elastyczne reakcje w postaci mediacji i negocjacji. Z tej przyczyny protesty polityczne i społeczne nie prowadzą zwykle do rewolt całej populacji przeciw reżimowi. Kryzysy z reguły kończą się pewnymi zmianami przystosowawczymi w systemie i choć mogą przypieczętować los pojedynczych polityków, grup czy partii, to podstawowa stabilność systemu pozostaje nienaruszona. Tego typu demokratyczne reakcje można było zaobserwować w Stanach Zjednoczonych podczas kampanii przeciw wojnie w Wietnamie i podczas kryzysu *Watergate*, a we Francji podczas wydarzeń z „*Maja 1968 roku*”.

W reżimach komunistycznych kryzysy są z reguły ukryte przed światem zewnętrznym. Ponieważ brakuje procesów demokratycznych i prześladuje się wewnętrzną opozycję, niezadowolenia społeczne, polityczne i ekonomiczne akumulują się i grożą przerodzeniem się w poważne wstrząsy lub rewolty całej ludności przeciw systemowi w ogóle. Tak zdarzyło się np. na Węgrzech w 1956 roku. Sposób rozwiązywania podobnego kryzysu w systemie komunistycznym jest zwykle arbitralny i autorytarny.

Jeśli chodzi o politykę zewnętrzną, w krajach niekomunistycznych jest ona zwykle z reguły dyktowana interesem narodowym i ma ograniczone cele krótkoterminowe. Z wyjątkiem okresu wojny, są one z reguły defensywne. Demokratyczne rządy współpracują bezpośrednio z rządami innych państw i są ograniczone w swoich działaniach przeciw opozycji, z wyjątkiem sytuacji

wojny domowej. Rządy demokratyczne są z reguły słabiej przygotowane do wykorzystywania kryzysów w innych państwach, których nie uważają za swoich przeciwników.

Z drugiej strony, komunistyczna polityka zewnętrzna jest globalna, ideologiczna i długofalowa - dalekosiężna - a jej celem końcowym jest dominacja nad światem. Ma skłonności do promowania inicjatywy, chyba że jest zmuszona do defensywy przez niezwykle kombinację okoliczności zewnętrznych. Choć może to dziwić, komunistyczna polityka zagraniczna ma także tendencję do silnego akcentowania swoich działań wobec skrajnie lewicowej opozycji do istniejących rządów oraz stosunku do samych władz. Komunizm niemal zawsze stara się wykorzystać potencjalne kryzysy w państwie niekomunistycznym i jest do tego dobrze przygotowany, gdyż takiego podejścia wymagają jego długoterminowe, nieograniczone cele.

Różnice między stosunkiem systemów komunistycznych i niekomunistycznych do kryzysów wewnętrznych i polityki wewnętrznej determinują różne role dezinformacji. Systemy demokratyczne, jako bardziej otwarte i przez to stabilniejsze politycznie, nie potrzebują dezinformacji, aby ukryć wewnętrzne kryzysy, które od czasu do czasu mają miejsce, jak również specjalnych środków, przy pomocy których są rozwiązywane. Kryzysy stają się sprawą oczywistą i nie można ich ukryć. Wspomniana amerykańska afera *Watergate* jest tu dobrym przykładem. Głównym warunkiem udanego rozwiązania takiego kryzysu jest jego upublicznienie, co nie pozostawia miejsca na dezinformację. Mimo że rządy demokratyczne do pewnego stopnia zarządzają informacją w celu promowania lepszego wizerunku ich działań, stosowanie specjalnych, tajnych metod na wewnętrzne potrzeby jest łatwe do odkrycia i wykorzystania przez opozycję w następnej kampanii wyborczej. W polityce zewnętrznej rządy demokratyczne stosują dezinformację na niewielką skalę w celu

osiągnięcia ograniczonych celów narodowych, zwykle defensywnych i ograniczonych do pola wojskowości i kontrwywiadu.

W reżimach komunistycznych rola dezinformacji jest całkowicie odmienna. Częściowo jest to warunkowane wewnętrzną niestabilnością systemów komunistycznych. Ich polityczna wrażliwość, obawy o stabilność i niedemokratyczne metody rozwiązywania konfliktów wewnętrznych, zmuszają do stosowania dezinformacji na dużą skalę, w celu ukrycia i rozwiania zagrożeń dla ich istnienia oraz prezentowania się w korzystnym świetle jako stabilne formy społeczne. Wewnętrzna rola dezinformacji polega z jednej strony na ukrywaniu niedemokratycznych, antynarodowych, bezprawnych i nawet kryminalnych metod rozwiązywania konfliktów wewnętrznych, z drugiej zaś na minimalizowaniu i neutralizowaniu wewnętrznych działań wymierzonych w reżim. Tym samym zapobiega się jakimkolwiek próbom wykorzystania tych ruchów z zewnątrz.

Szczególne rola dezinformacji jest dodatkowo wzmocniona agresywnym i ambitnym charakterem komunistycznej polityki zewnętrznej. Jej celem jest promowanie i ustanowienie reżimów komunistycznych na całym świecie, poprzez wspieranie skrajnie lewicowej opozycji, pozyskiwanie tymczasowych sojuszników politycznych, wykorzystywanie i pogłębianie wszelkich możliwych kryzysów wewnętrznych i nawet tworzenie sztucznych. Aby być skuteczną, taka polityka potrzebuje odpowiedniego przykrycia albo maski, która ukryje lub rozmyje jej konkretne cele, taktykę i manewry, a jednocześnie stworzy korzystne warunki działania w krajach, w których cele te mają być osiągnięte. Dezinformacja zapewnia to przykrycie, a także środki rozszerzania wpływów. To właśnie kombinacja agresji i dezinformacji nadaje polityce komunistycznej jej spiskowy charakter. Kombinacja ta nie jest obiektem spekulacji, tylko codzienną rzeczywistością działalności komunistów i nie może być arbitralnie ignoro-

wana przez zachodnie rządy i uczonych, bez negatywnego wpływu na dokładność i realność ich ocen świata komunistycznego.

Zakres i skala działalności dezinformacyjnej w reżimach komunistycznych jest właściwie nieograniczona. Nie ma żadnych prawnych czy politycznych przeszkód dla działań dezinformujących. W porównaniu z systemami demokratycznymi, państwo polityczne ze scentralizowaną władzą, całkowitą kontrolą zasobów, nieograniczoną zdolnością do prowadzenia działań i nagłych zmian polityki i odpornością na nacisk zorganizowanej opinii publicznej stwarza ogromne możliwości prowadzenia operacji dezinformacyjnych.

Mając totalną kontrolę nad środkami komunikacji, rządy komunistyczne nie muszą się obawiać niekorzystnych reakcji mediów; mogą głosić publicznie jedne rzeczy, zupełnie bezkarnie robiąc coś dokładnie odwrotnego. Do celów dezinformacji mogą także korzystać z potencjału ich służb wywiadowczych i bezpieczeństwa, działających zupełnie bezkarnie na skalę nieporównywalną z Zachodem.

Nic dziwnego, że dysponując taką przewagą, reżimy komunistyczne angażują dużą część swoich środków w działalność dezinformacyjną na poziomie państwowym. Mają nieograniczone możliwości uprawiania dezinformacji totalnej, co oznacza wykorzystywanie wszystkich możliwych środków i kanałów dezinformacji.

Operacje dezinformacyjne komunistów są kontrolowane przez najwyższe szczeble rządu. Wspierają one interesy dalekością polityki, tak więc ich formy, wzorce i cele są determinowane przez naturę polityki w danym okresie.

Oceniając potencjał komunistycznej strategii dezinformacyjnej, musimy pamiętać, że podczas drugiej wojny światowej zachodni alianci okazali się zdolni do opracowywania przemyślnych i skutecznych wojskowych i strategicznych operacji mylą-

cych przeciwnika. Trzema głównymi warunkami powodzenia tych operacji były:

- istnienie jasno zdefiniowanych i uzgodnionych alianckich celów wojennych;
- wojenny system cenzury prasy i radia;
- wgląd w niemiecką działalność wywiadowczą, szczególnie dzięki możliwości deszyfrowania niemieckiej łączności [Enigma].

W latach 1958-1960 reżimy komunistyczne cieszyły się podobnie sprzyjającymi warunkami działania i podobną przewagą w swoich stosunkach z Zachodem.

Przypisy do Rozdziału 1

¹ Spozrzega to Leonard Schapiro, [w:] *The Communist Party of the Soviet Union*, New York 1960, Random House, na stronie 542: „...Atmosfera tajemnicy, jaką otacza się Związek Sowiecki, została przeniknięta w dużej mierze dzięki świadectwom tysięcy sowieckich obywateli, którzy znaleźli się poza terytorium ZSRR podczas II wojny [światowej] i do kraju nie powrócili. Po raz pierwszy można było prowadzić poważne studia akademickie nad sowiecką historią, polityką i ekonomią, zdobyto też podstawy do zaprzeczenia sowieckiej propagandzie”.

² „*Wielka Encyklopedia Sowiecka*” (GSE), tom 13, 1952, str. 566 (dalej: *Encyklopedia*, GSE), opublikowana przez Państwową Agencję Naukową i wyd. Wielka Encyklopedia Sowiecka w Moskwie. Wydanie drugie ukazało się na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Od roku 1957 publikowano coroczne suplementy. W dalszym tekście kolejne tomy będą cytowane jako *Encyklopedia*, z rokiem wydania, jako ze suplementy nie były numerowane.